

«Ο ΔΡΟΜΟΣ – LA STRADA» ΤΟΥ ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ ΦΕΛΙΝΙ

Το νεορεαλιστικό ποίημα του Φεντερίκο Φελίνι (1920-1993), μία **αλληγορία για τη στράτα της ζωής**, βραβεύθηκε με το Όσκαρ Καλύτερης Ξενόγλωσσης Ταινίας το 1954.

Ένα χρόνο μετά από το υπέροχο “*I Vitelloni*”, το πρώτο ίσως αριστούργημα της φελινικής φιλομορφίας, το “*La Strada*” στέκει ως γέφυρα που ενώνει τους δύο κόσμους που σμίλευσαν το *sui generis* σύμπαν του Φεντερίκο Φελίνι: από τη μια, οι διδαχές και η παράδοση του **ιταλικού νεορεαλισμού**

και από την άλλη το μπόλιασμα αυτή της κληρονομιάς με το **ονειρώδες, λυρικό, τρυφερό -αλλά πάντα σκληρό κάτω από την επιφάνεια- άγγιγμα του Φελίνι.**

Το “*La Strada*” είναι η πρώτη ταινία που συναντούμε κάποιες από τις πινελιές που διαμόρφωσαν τον καμβά του μεγάλου μαέστρου του ιταλικού σινεμά. Από την τσιρκολάνα, παιγνιώδη διάθεση, με τα καρναβαλικά μπουλούκια, τους θλιμμένους παλιάτσους, τους περιφερόμενους αρτίστες του δρόμου ως τη σκιαγράφιση ενός ανδρικού χαρακτήρα παγιδευμένου (κυριολεκτικά και μεταφορικά) μεταξύ ουρανού και γης και το τελικό επιμύθιο μιας απελπισμένης εξόδου προς το αδιέξοδο της θάλασσας. Ψήγματα μύθων και θρύλων και σκόρπια γιγαντωμένα θραύσματα από παιδικές μνήμες. Γουλιές από το αμνιακό υγρό μιας φαντασίωσης που προορίζεται να μείνει ατελέσφορη. **Τρυφερότητα απέναντι στην αδυναμία του εγωπαθούς ανδρικού χαρακτήρα να αφεθεί στην αγάπη και να αγγίξει τη λύτρωση που του απλώνει το χέρι.**

Οι παραπάνω εικόνες και εμμονές στροβιλίζουν στο φελινικό τσίρκο που σχεδόν πάντα μαζεύει τηνπραμάτεια του λίγο πριν το φινάλε, απελευθερώνοντας μια ανυπολόγιστη ποσότητα μελαγχολίας. Το τσίρκο της ζωής χάνεται στο βάθος του ορίζοντα, οι οργανοπαίκτες, οι ταχυδακτυλουργοί, οι ακροβάτες και οι θηριοδασκαστές γνέφουν από μακριά, και η πλανεμένη ανδρική φιγούρα είτε αγκαλιάζει τη ματαιότητα είτε συντρίβεται από το βάρος του χρόνου και των επιλογών.

Το “*La Strada*” χαράζει μια ανεπιτήδευτη γραμμική πορεία, όπου ο **δρόμος** (σε αρμονία με τον τίτλο), **στερημένος** από την ανακούφιση μιας αφετηρίας και την ευλογία ενός προορισμού, φαντάζει **ατελείωτος και προαιώνιος.**

Σε μια έρημη, άγονη παραλία ζει η Τζελομίνα με τη χήρα μητέρα της και τα 6 μικρότερα αδέρφια της. Τους γνωρίζουμε τη στιγμή που η μάνα πουλάει την κόρη της για 10.000 λίρες στον άξεστο Ζαμπανό, έναν περιοδεύοντα «Κουταλιανό» που η ατραξιόν του είναι να σπάει αλυσίδες με το δυνατό του στήθος. Ο Ζαμπανό ήταν παντρεμένος με την αδελφή της Τζελομίνας, αλλά εκείνη πέθανε, οπότε επέστρεψε με την απαίτηση να την αντικαταστήσει. Μόνο που, όπως τον προειδοποιεί η μητέρα της, η Τζελομίνα είναι λίγο «πειραγμένη στο μυαλό» - αφελής, αλαφροϊσκιωτη, βλέπει τον κόσμο με άλλα μάτια. Δεν πειράζει. Εκείνος μπορεί να μάθει κόλπα ακόμα και σ' έναν σκύλο. Κάπως έτσι, **το αταίριαστο ζευγάρι ξεκινά μια Οδύσσεια επιβίωσης και αυτογνωσίας στην φτωχική, εξαθλιωμένη, μεταπολεμική Ιταλία.** Κι όπως σε κάθε Οδύσσεια, όλοι οι δρόμοι επιστρέφουν σε σένα.

Ο αρχικός ελληνικός τίτλος της ταινίας («Πουλημένη από τη μητέρα της») υποδηλώνει την θέση της γυναίκας στη δεκαετία του '50. Η θέαση του φιλμ του 1954 εν έτει 2023 σαφώς και ερεθίζει φεμινιστικά αντανάκλαστικά. Το νεορεαλιστικό δράμα του Φεντερίκο Φελίνι κατόρθωσε όμως να αποσπάσει εκείνη την εποχή το Όσκαρ Καλύτερης Ξενόγλωσσης Ταινίας και 11 Διεθνή Βραβεία. Η **υπόθεση** αφορά στην άβγαλτη Τζελομίνα (την υποδύεται η Τζουλιέτα Μαζίνα, σύζυγος του σκηνοθέτη, 1921-1994), που αναγκάζεται – μετά τον θάνατο της μεγαλύτερης αδελφής της – να πάρει την θέση της ως κονφερασιέ του βίαιου μασίστα Ζαμπανό (τον υποδύεται ο Άντονι Κουίν, 1915-2001), ώστε να επιβιώσουν οι τέσσερις μικρότερες αδελφές της. Η γνωριμία της με τον - φέροντα φτερά αγγέλου – αστείο και αισιόδοξο ακροβάτη που ακούει στο όνομα «Ο Τρελός» (τον παίζει ο Ρίτσαρντ Μπέιζχαρτ, 1914-1984) θα ανατρέψει τις ισορροπίες του άτυπου ζεύγους. Το υποψήφιο για βραβείο Όσκαρ σενάριο της ταινίας έγραψε ο ίδιος ο Φελίνι σε συνεργασία με τους Τούλιο Πινέλι και Ένιο

Φλαϊάνο. Η μουσική επένδυση του Νίνο Ρότα είναι αξεπέραστη.

Ο Κουίν δημιουργεί την αντιπαθητική φιγούρα του Ζαμπανό, με την πλέον αναχρονιστική άποψη περί συμβίωσης με το αντίθετο φύλο Όσα λαμβάνουν χώρα στο φιλμ σήμερα ευτυχώς είναι και ποινικά κολάσιμα, όπως ο βιασμός εντός σχέσης συμβίωσης και η ενδοοικογενειακή βία. Ο μασίστας στο τέλος παρατά τον κλόουν, αφού πρώτα έχει εγκαταλείψει τη συνείδησή του. Ο Κουίν υποδύεται πειστικά τον «καλλιτέχνη» του δρόμου, μια φιγούρα γνώριμη στους μεγαλύτερους από τον Σαμψών (Γιάννης Κεσκελίδης ή Κεσκιλίδης, 1929-2019), που διαδέχθηκε τον Παναγή Κουταλιανό (1847-1916).

Η ερμηνεία της Μαζίνα, που υποδύεται έναν κλόουν με τον οποίο δεν γελάς, παραπέμπει στην τέχνη της παντομίμας και στον ήρωα Σαρλό, ξεκινώντας από την σκηνή με την οδοντογλυφίδα και συνεχίζοντας σε όλη την σκηνή της ταβέρνας. Όχι τυχαία, η ερμηνεία της συγκίνησε και τον ίδιο τον Σαρλό [Τσάρλι Τσάπλιν (1889-1977)]. Αποτελεί τον κεντρικό χαρακτήρα του έργου και όλα περιστρέφονται γύρω της. Η Μαζίνα, ούσα 33 ετών, έπρεπε να πείσει τους παραγωγούς ότι δικαίως της δόθηκε ο ρόλος της νέας κοπέλας. Γεννάται το ερώτημα **γιατί** υπομένει τα πάνδεινα στο πλάι του Ζαμπανό. Δεν πρέπει να ξεχνά κανείς ότι προέρχεται από μία ζωή φτώχειας και απελπισίας, ουσιαστικά ζούσε ως τρωγλοδύτισσα, χωρίς ευκαιρία για παιδεία και αδιάκοπη πνευματική ανάπτυξη. **Δίπλα στο βασανιστή της νομίζει, με το μικρό μυαλό της, πως μέχρι τότε κανείς δεν την είχε χρειαστεί, ενώ πιάνεται για να συνεχίσει από την διαπίστωση πως αν δεν μείνει αυτή μαζί του, κανείς άλλος δεν θα το κάνει.** Από το κάλεσμα του ακροβάτη «Τρελού» για συνύπαρξη, ο οποίος την λυπάται, επιλέγει να παραμείνει στο πλευρό του μασίστα, τον οποίον τελικά λυπάται αυτή. Ακόμα

και αν του εξομολογείται την αγάπη της, ο Ζαμπανό αδιαφορεί και καταστρέφει τα πάντα γύρω της.

Το τσίρκο που τους πρόσφερε εργασία και καταφύγιο, τους απολύει. Ο «Τρελός» ακροβάτης, που της ζήτησε να το σκάσουν, τελικά δολοφονείται από τον Ζαμπανό. Το μοναστήρι που τους φιλοξένησε, παρολίγον πέφτει θύμα κλοπής από τον εγωιστή παλαιστή. Το δυστύχημα είναι πως ο μασίστας καθιστά αυτόπτη μάρτυρα σε όλες τις άνομες πράξεις του την αφελή Τζελομίνα. Η γελωτοποιός βασανίζεται έτσι από ενοχές και θλίψη. Η έλλειψη γνώσης την καθιστά **ακόλουθο** ενός **άντρα δυνάστη**, με τον σκηνοθέτη να παραλληλίζει την πίστη της με αυτήν της καλόγριας προς τον Θεό της. Ας μην ξεχνά κάποιος πως η Τζελομίνα του «Δρόμου» είναι **θύμα λεκτικής και ψυχολογικής βίας**. Δεν πιστεύει ότι μπορεί να δραπετεύσει και μια φορά, που το επιχειρεί, αποτυγχάνει. Ουσιαστικά είναι θύμα της ανέχειάς της, της οικογένειάς και της σεξιστικής κοινωνίας της Ιταλίας εκείνης της εποχής.

Ο Άντονι Κουίν είναι γενναιόδωρος στην αποτύπωση του μονοσήμαντου, σκληροτράχηλου Ζαμπανό, αλλά, αναμφίβολα, η καρδιά της ταινίας είναι η Τζουλιέτα Μαζίνα. Η σύζυγος του Φελίνι δίνει μία *tour-de-force*, ακοπιάριστη ερμηνεία - τόσο μελετημένη στη λεπτομέρειά της που δεν ξεφεύγει ποτέ στο μελό, και τόσο πηγαία, που αυτόματα σε στοιχειώνει. Η Τζελομίνα της, η κακότυχη Σταχτοπούτα που δεν θα πείσει ποτέ τον κυνικό, μάτσο Πρίγκιπα να την ερωτευθεί, είναι μία τραγική και συνάμα αστεία, καλοκάγαθη φιγούρα. Με αριστοτεχνική παντομίμα, καρτουνίστικο σκέρτσο και σπουδή στο σλάπστικ, η Μαζίνα μπορεί αβίαστα να γλιστρήσει στο πνεύμα και την κίνηση μίας θηλυκής Σαρλό (ο ίδιος ο Τσάπλιν την είχε κατονομάσει ως «μία ηθοποιό που σέβεται απεριόριστα») και στο αμέσως επόμενο δευτερόλεπτο να βυθιστεί στην πιο μεστή, υγρή, εμβριθή μελαγχολία. Το θλιμμένο της χαμόγελο σου σπαράζει την καρδιά. Ερωτεύεσαι

τα μεγάλα, ελαφίσια, εκφραστικά της **μάτια** που **γελούν** και **κλαίνε** στην **ίδια ανάσα**. Η δραματική γυναικεία περσόνα του φιλμ στοίχειωσε και τον Μπομπ Ντίλαν, γεγονός που αποτυπώθηκε μουσικά 10 χρόνια αργότερα (<https://www.youtube.com/watch?v=LyufyIHDw9Y>).

Ο **Ζαμπανό** (Άντονι Κουίν, σε μια υποτιμημένη ερμηνεία δωρικής λιτότητας), ένας άνδρας τραχύς, άξεστος και μονοδιάστατος, εθισμένος στο βάρβαρο παιχνίδι της επιβίωσης, αγοράζει λοιπόν την **Τζελομίνα** (Τζουλιέτα Μαζίνα, η σύζυγος και αιώνιος έρωτας του Φελίνι) από την πάμφτωχη μητέρα της, σε μια αγοραπωλησία που τελείται με όρους σπαρακτικής απλότητας. Η Τζελομίνα είναι κάπως αλαφροϊσκιωτη και αφελής, «πειραγμένη στο μυαλό» όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η μάνα της, **αναγκασμένη να δραπετεύει νοερά από τη φυλακή ενός κόσμου υπερβολικά σκληρού για να είναι αληθινός**. Σαν ένας θηλυκός Σαρλό, περιφέρεται ασυντόνιστα, κατσουφιάζει και χαμογελά σαν μίμος, γουρλώνει τα βαθουλωμένα μάτια και συσπά το ρευστό της πρόσωπο, γεμάτη ανικανοποίητο παράπονο και ατελείωτη προσμονή. Ένας σαρδανάπαλος σαλτιμπάγκος, για τον οποίο ο **αθεράπευτος ρομαντισμός** είναι ταυτόχρονα **βάλσαμο** και **κουσούρι**, που αναπτύσσει αίσθημα εξάρτησης για τον δυνάστη και αφέντη του. Οι δυο τους, ένα αταίριαστο αλλά τόσο ιδανικά αλληλοσυμπληρωμένο ντουέτο απόκληρων, περιδιαβαίνουν την καθημαγμένη μεταπολεμική Ιταλία, μια καμένη γη αποκαμωμένη από την ανέχεια και εξαντλημένη πνευματικά από τα δεινά του πολέμου και του σπαραγμού. Ο τυχοδιώκτης μασίστας, κάτι σαν ιταλική έκδοση του Κουταλιανού, και η ονειροπαρμένη και αγαθόπιστη βοηθός του, ένας περιοδεύων θίασος μελαγχολίας (ιδανικό υπόστρωμα η σπαρακτική μουσική του Νίνο Ρότα) σε ένα κόσμο όπου ο καθένας το παλεύει όπως ξέρει και μπορεί, όπως λέει και το τραγούδι. Πίστη στα θαύματα και τις δεισιδαιμονίες, ιδιοτέλεια και κατεργαριά, υπόκλιση στην τρέλα, φυγή με όχημα τη φαντασία, όλοι οι δρόμοι είναι

ανοιχτοί σε αυτό τον δρόμο που οδηγεί στο τελικό σύνορο της θάλασσας. Όπου ένας άνδρας, καθολικά ηττημένος από την **αδυναμία του να παραδεχτεί τα αισθήματά του**, θα αντικρίσει την αυγή, η οποία δεν θα του προσφέρει μια βίαιη ανακούφιση. Μια φευγαλέα γαλήνη του νου, μαζί με την επιβεβαίωση ότι η λύτρωση και οι απαντήσεις δεν θα έρθουν ποτέ.

Οι αναφορές του σεναρίου είναι αυτοβιογραφικές, καθώς και η Μαζίνα λέγεται πως δεινοπάθησε στα γυρίσματα από τον σύζυγό της, ενώ - όπως και η Τζελομίνα - ανέχτηκε και αυτή τις απιστίες του συζύγου της. Άλλη εποχή όμως, άλλες ηλικίες, άλλα μυαλά και άλλα ήθη. Φελίνι και Μαζίνα έζησαν 50 χρόνια παντρεμένοι και πέθαναν και οι δύο στα 73 τους, με 4-5 μήνες διαφορά ο ένας από τον άλλον.

«Ο Δρόμος» ήταν η πρώτη ταινία του Φελίνι που πάντρεψε τις νεορεαλιστικές του ρίζες με το λυρικό, ονειρικό, συμβολικό σύμπαν του, που μέσα στα χρόνια μάθαμε να αποκαλούμε «φελινικό». Πολύ πριν μάς συστήσει τα «La Dolce Vita», «8 1/2», «Amarcord», πολύ πριν εξοικειωθούμε με την ποίηση της εικόνας του και τις αυτοβιογραφικές εμμονές του με τη θρησκεία, τη σεξουαλικότητα, τη μνήμη, τη φαντασία, ήρθε αυτή η **(φαινομενικά) απλή ιστορία της φτωχής, αγαθόπιστης κοπέλας και του μπρούτου, κυνικού άντρα που περιπλανούνται στη στράτα της ζωής, ο ένας με αυτοσκοπό την τυχοδιωκτική, ηδονιστική επιβίωση κι άλλη με ανάγκη την ενσυναίσθηση, τη συμπόνοια, την αγάπη.**

Παρόλο που η ταινία κέρδισε το 1954 τον Αργυρό Λέοντα στο Φεστιβάλ της Βενετίας και, μετά από 50 ακόμα διακρίσεις, το Όσκαρ Ξενόγλωσσης Ταινίας, είχε υποτιμηθεί στην εποχή της. Οι Ιταλοί κριτικοί δεν την κατάλαβαν, την βρήκαν απλοϊκή και της προσέδωσαν εξηγήσεις και νοήματα που ο ίδιος ο Φελίνι είχε αποκυρήξει. Μιλάει για τον γάμο; Για τη προ-φεμινιστική μοίρα της γυναίκας/σκλάβας ενός άντρα; Είναι επηρεασμένη

από τον θρύλο που θέλει τον σκηνοθέτη να γεννηθήκε πάνω σ' ένα κινούμενο τρένο – για αυτό και η ψύχωσή του με «τον δρόμο», τα περιοδεύοντα μπουλούκια, το τσίρκο, τους παλιάτσους, τις αρτίστες;

Ο ίδιος ο Φελίνι είχε κάποτε υπογράψει το 600 σελίδων σενάριό του (με τόση λεπτομέρεια είχε αποδώσει το όραμά του) με τη φράση «αυτή είναι η πιο αντιπροσωπευτική ταινία μου – η πρώτη αποτύπωση της μυθολογίας μου και μια επικίνδυνη αναπαράσταση της ταυτότητάς μου...»

Και η αλήθεια είναι ότι το σύμβολο του δρόμου στέκεται ξεκάθαρο – ξεπερνά την ιστορία των χαρακτήρων, την προσωπική αναζήτηση του Φελίνι ως καλλιτέχνη, γίνεται σταυροδρόμι ταύτισης με την προσωπική διαδρομή του κάθε θεατή. Γιατί η κάμερα του Φελίνι περιπλανιέται μαζί με τους ήρωές της – τους παρατηρεί με ωμό ρεαλισμό, αλλά τους συναισθάνεται, τους καταλαβαίνει και τους αποδέχεται με λυρική τρυφερότητα (με τη συνοδεία του εκπληκτικής μελαγχολικής μουσικής παρτιτούρας του Νίνο Ρότα). **Πώς επιβιώνει ο άνθρωπος σε αυτή τη ζωή; Άλλοι με σκληρότητα, άλλοι με ιδιοτέλεια, άλλοι με κόλπα, άλλοι με πίστη στο Θεό και τα θαύματα (η σεκάνς της θρησκευτικής λιτανείας δεσπόζει στην ταινία), άλλοι καταφεύγοντας στη φαντασία τους.** Όπως η Τζελομίνα. Ή όπως όλοι μας, στο σινεμά.

Μία από τις ερωτήσεις που δεσπάζουν όμως στην ταινία είναι ποιος είναι τελικά ο πραγματικά δυνατός. Το σώμα ή η καρδιά; Το σύμβολο του Ζαμπανό – του άντρα που μασάει σίδερα, αλλά οι ανάγκες του είναι επιδερμικές και η αντίληψή του μονοσήμαντη, στέκεται σε σπαραχτική αντίθεση με αυτό της Τζελομίνας. Μίας γυναίκας/παιδί που η αθωότητά της, η λαχτάρα της να αγαπήσει και να αγαπηθεί, να έχει προορισμό σε αυτόν τον δρόμο, την κάνει στα μάτια όλων «ζαβή», «τρελή», «καθυστερημένη». Ποιος είναι πιο δυνατός τελικά – εκείνος που εκμεταλλεύεται ή

εκείνη που απλόχερα προσφέρει; Εκείνος που εξαπατά ή εκείνη που εμπιστεύεται; Εκείνος που την εγκατέλειψε ή εκείνη που τον άφησε να φύγει;

Η ταινία τελειώνει όπως ξεκίνησε. Σε μία παραλία, όπως αρκετές από τις αγαπημένες ταινίες νεορεαλισμού. Συνήθως η θάλασσα είναι σύμβολο ονείρων, στόχων – ο ορίζοντάς της είναι μακριά. Σε ρουφά και σε περιμένει. **Αν δεν προσέξεις όμως, αν δεν σεβαστείς όσους συνοδηγούς έφερε η ζωή στο διάβα σου, μπορεί να καταλήξεις μόνος.** Γιατί η θάλασσα λειτουργεί κι ως όριο, ως τέλος. Ως αδιέξοδο όλων των δρόμων.

Σύνθεση κειμένων των Γιώργου Παπαδημητρίου, Κωστή Δ. Μπίτσιου & Πόλυς Λυκούργου.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<https://deepfocusreview.com/definitives/la-strada/>

<https://journals.publishing.umich.edu/fc/article/id/1035/>

<https://www.popmatters.com/federico-fellini-la-strada-review>

<https://3brothersfilm.com/blog/2021/2/22/review-la-strada-1954>

<https://faroutmagazine.co.uk/federico-fellini-la-strada-greatest-road-movie/>

<http://www.frenchfilms.org/review/la-strada-1954.html>

